

Το βιβλίο μας πετάει στον χωροχρόνο: Εκπαιδευτική πρόταση για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας με εστίαση στη γραπτή παραγωγή με την αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών

Ζαρογιάννη Καλλιόπη

Υπ. Διδάκτωρ ΠΤΔΕ Πανεπιστήμιο Κρήτης

kal.zarogianni@yahoo.gr

Κοντογεώργος Μιχαήλ

Εκπαιδευτικός στο Ελεύθερο Σχολείο Χαϊδελβέργης

kontogeorgosmichail@hotmail.com

Περίληψη

Σε μια προσπάθεια ενίσχυσης των δεσμών συνεργασίας μεταξύ των σχολείων μας, των Τμημάτων Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού Waiblingen και του Ελεύθερου Σχολείου Heidelberg στο κρατίδιο της Βάδης-Βυρτεμβέργης στη Γερμανία, σχεδιάσαμε και συνδημιουργήσαμε με τους μαθητές μας ένα ψηφιακό βιβλίο με τίτλο «Το βιβλίο μας πετάει στον χωροχρόνο». Κύριοι στόχοι για τη δημιουργία αυτού του συγγραφικού πονήματος στο πλαίσιο της διδασκαλίας και μάθησης της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας (Γ2) αποτέλεσαν η βελτίωση των δεξιοτήτων γλωσσικού γραμματισμού των μαθητών μας με εστίαση σε αυτές της παραγωγής γραπτού λόγου, καθώς και η προσπάθεια για βαθιά και ουσιαστική επαφή τους με την Ελλάδα μέσα από τους ανθρώπους της, τους τόπους της, τις γεύσεις της, την ιστορία της και τον πολιτισμό της. Για την επίτευξη αυτών των στόχων οι μαθητές μας κλήθηκαν είτε σε ατομικό είτε σε ομαδοσυνεργατικό επίπεδο να συνθέσουν διαφορετικά είδη κειμένων με βάση την προϋπάρχουσα γνώση τους από τη διδασκαλία των αρχών της κειμενοκεντρικής-διαδικαστικής προσέγγισης, αλλά και να αξιοποιήσουν βασικές αρχές από το πεδίο της συνεργατικής και της δημιουργικής γραφής. Στην εκπαιδευτική μας αυτή δράση, η οποία υλοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2023-2024 συμμετείχαν 36 μαθητές από τα δύο σχολεία με βασικά χαρακτηριστικά τους ως ομάδα-στόχος τη γλωσσική ανομοιογένεια (επίπεδα γλωσσομάθειας B1-Γ2) και την ηλικιακή ετερογένεια (μαθητές ηλικίας 12-17 ετών). Προκειμένου δε η συγγραφική δραστηριότητα να γίνει περισσότερο ελκυστική, το συγγραφικό εγχείρημα περισσότερο ποιοτικό, αλλά και να ενισχυθούν οι πολυγραμματισμοί των μαθητών μας, καθώς και οι αυτορρυθμιστικές τους δεξιότητες, η συγγραφική δραστηριότητα υλοποιήθηκε μέσα σε ένα πολυτροπικό, πολυαισθητηριακό, μαθησιακό περιβάλλον με την αξιοποίηση των κατάλληλων ψηφιακών εργαλείων.

Λέξεις-κλειδιά: Γραπτός λόγος, ελληνική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα (Γ2), ψηφιακά εργαλεία

Εισαγωγή

Τα Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού (ΤΕΓ) που υπάγονται στο Υπουργείο Παιδείας και τα Ελεύθερα Σχολεία που έχουν δημιουργηθεί από τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων αποτελούν τη βασική μορφή Ελληνόγλωσσης Εκπαίδευσης στο κρατίδιο της Βάδης-Βυρτεμβέργης στη Γερμανία, όπου βρίσκονται και τα σχολεία μας, τα οποία συμμετείχαν και στην εκπαιδευτική μας δράση. Πρόκειται για μη αμιγή σχολεία στα οποία οι μαθητές που διδάσκονται την ελληνική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα φοιτούν προαιρετικά κατά τις απογευματινές ώρες και μετά το πέρας των μαθημάτων στο γερμανικό σχολείο.

Το γεγονός, λοιπόν, ότι οι μαθητές μας φοιτούν σε δύο διαφορετικούς τύπους σχολείων συνεπάγεται και περισσότερες ώρες μαθημάτων σε εβδομαδιαία βάση, κάποιες δε ημέρες έως αργά το απόγευμα, αλλά και την ανάγκη για καταβολή μεγαλύτερης προσπάθειας, προκειμένου να ανταποκριθούν στις αυξημένες σχολικές απαιτήσεις. Ως αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η πρόκληση κόπωσης στους μαθητές μας και η εκδήλωση συχνά περιορισμένου ενδιαφέροντος για ενεργή συμμετοχή τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Προκειμένου, λοιπόν, να υπερκεράσουμε αυτές τις δυσκολίες, να δημιουργήσουμε το κατάλληλο μαθησιακό κλίμα, αλλά και να παρέχουμε στους μαθητές μας τα απαραίτητα κίνητρα για δυναμική εμπλοκή τους στη διδακτική πράξη, σχεδιάσαμε την παρούσα εκπαιδευτική δράση μας με τίτλο «Το βιβλίο μας πετά στον χωροχρόνο» με την αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και την υλοποιήσαμε μαζί τους αναλαμβάνοντας οι ίδιοι ρόλο πρωτεύοντα, ενώ εμείς ως οι υπεύθυνοι για την πραγματοποίηση της δράσης εκπαιδευτικοί, τον ρόλο του μέντορα και του καθοδηγητή έχοντας τη γενική εποπτεία του όλου εγχειρήματος.

Με δεδομένη, επίσης, τη σημασία της γραπτής παραγωγής ως βασικής γλωσσικής δεξιότητας για την εκμάθηση/κατάκτηση μιας γλώσσας, αλλά και των δυσκολιών που συνεπάγεται η ενασχόληση των μαθητών με αυτή τόσο στην πρώτη, όσο και στη δεύτερη/ξένη γλώσσα λόγω της πολυσχιδούς φύσης της, όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφική μας ανασκόπηση, αλλά και την πολύχρονη εμπειρία μας ως εκπαιδευτικοί της τάξης, επικεντρώσαμε το ενδιαφέρον μας στον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για το ηλεκτρονικό βιβλίο μας που σχετίζονται πρωτίστως με την παραγωγή γραπτού λόγου στην ελληνική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα (Γ2) και λιγότερο με άλλες γλωσσικές δεξιότητες.

Εφορμούμενοι, επίσης, από την ανάγκη να γνωρίσουν καλύτερα οι μαθητές μας την Ελλάδα ως χώρα καταγωγής, όλες οι δραστηριότητες σχετίζονταν με αυτή τη θεματική.

Αντιπροσωπευτικό, λοιπόν, δείγμα γραφής από τις δράσεις αυτές, οι οποίες στην πλειονότητά τους υλοποιήθηκαν σε περιβάλλον συνεργατικής γραφής και περιλαμβάνονται στο ηλεκτρονικό βιβλίο μας, παρουσιάζουμε στην εργασία μας συνοδευόμενες και από το αντίστοιχο οπτικό υλικό.

1. Η εκπαιδευτική μας δράση: «Το βιβλίο μας πετά στον χωροχρόνο»

1.1. Φιλοσοφία-στοχοθεσία

Βασικό σκοπό της παρούσας εργασίας συνιστά η παρουσίαση του ψηφιακού μας βιβλίου με τίτλο «Το βιβλίο μας πετά στον χωροχρόνο», το οποίο δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της συνεργασίας των σχολείων μας, εφορμούμενοι από το γεγονός ότι η λειτουργία των Τμημάτων Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού, στα οποία υπηρετούμε, αποτελούν πρωτίστως, με βάση τον Νόμο 4455/2016 για την Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση σχολικές μονάδες προώθησης της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού στον χώρο της Ομογένειας.

Στο πλαίσιο αυτό βασικό στόχο της δράσης μας αποτέλεσε η γνωριμία των μαθητών μας με την Ελλάδα σε όλες τις εκφάνσεις της, τους τόπους, τους ανθρώπους της, την ιστορία της και τον πολιτισμό της.

Σε εξίσου σημαντικό στόχο αναδείχθηκε και η βελτίωση του επιπέδου του γλωσσικού γραμματισμού των μαθητών μας με εστίαση σε αυτές της γραπτής παραγωγής, καθώς αυτή αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική και ταυτόχρονα δύσκολη, σύνθετη και απαιτητική δραστηριότητα, ειδικά στο πλαίσιο διδασκαλίας και μάθησης της σκοπούμενης γλώσσας.

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω η υλοποίηση της εκπαιδευτικής δράσης μας αποσκοπούσε και στη βελτίωση του επιπέδου του ψηφιακού γραμματισμού των μαθητών μας με τη χρήση των κατάλληλων ψηφιακών εργαλείων και εφαρμογών.

Λαμβάνοντας δε υπόψη τη σημασία της κριτικής σκέψης για τους πολυγλωσσισμούς των μαθητών μας, πραγματοποιήσαμε τη δράση μας με στόχο και την ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού τους μέσα από δραστηριότητες διερευνητικής-ανακαλυπτικής μάθησης, αλλά και σύνθεσης των συλλεχθέντων πληροφοριών και της μετεγγραφής τους σε διαφορετικούς τύπους κειμένων.

Αντιμετωπίζοντας, επίσης, το ψηφιακό αυτό εγχείρημα ως μια εξαιρετική ευκαιρία για τα σχολεία μας, για να απομακρυνθούν από τη συνήθη εσωστρέφεια που χαρακτηρίζει τα Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας στη Γερμανία, βασικό στόχο της δράσης μας αποτέλεσε και η ενδυνάμωση των δεσμών συνεργασίας των σχολείων μας, καθώς και η διεύρυνση του διαύλου της μεταξύ τους επικοινωνίας που είχε, βέβαια, ξεκινήσει νωρίτερα, με την υλοποίηση και άλλων συνεργατικών δράσεων.

Τέλος, με γνώμονα τη δυναμική εμπλοκή των μαθητών μας στη μαθησιακή διαδικασία μέσα από δραστηριότητες γραπτής παραγωγής στη γλώσσα-στόχο, η συνεργατική μας δράση αποσκοπούσε και στην ανάπτυξη των κοινωνικών και γνωστικών δεξιοτήτων των μαθητών για την παραγωγή γραπτού λόγου, αλλά και των μεταγνωσιακών, καθώς ειδικά οι τελευταίες συνιστούν βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία ποιοτικών επικοινωνιακών κειμένων στη σκοπούμενη γλώσσα.

1.2. Η ταυτότητα του ψηφιακού μας βιβλίου

Το «βιβλίο που πετά στον χωροχρόνο» αποτελεί ένα ψηφιακό βιβλίο που οι συγγραφείς του είναι παιδιά, καθώς οι μαθητές μας κατά τη δημιουργία του ανέλαβαν πρωταγωνιστικό ρόλο ως «μικροί εξερευνητές» αναζητώντας πληροφορίες στο διαδίκτυο, αλλά και σε έντυπα μέσα για αγαπημένους τόπους από την πατρίδα μας και

όχι μόνο, αλλά και διερευνώντας τη ζωή και το έργο σημαντικών Ελλήνων που άφησαν ανεξίτηλο το αποτύπωμά τους στον πολιτισμό μας. Ακολουθώντας, οι μαθητές των δυο σχολείων δρώντας τόσο σε ατομικό όσο και σε συνεργατικό πλαίσιο και με κριτική ματιά συνέθεσαν ποικίλα είδη κειμένων (μονοτροπικών, πολυτροπικών και πολυμεσικών) για θέματα που οι ίδιοι επέλεξαν αυτενεργώντας σε μεγάλο βαθμό στον τρόπο επεξεργασίας και παρουσίασης τους υπό την καθοδήγηση και την εποπτεία, βέβαια, των υπεύθυνων για τη δράση εκπαιδευτικών.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα, επίσης, του βιβλίου μας συνιστά και η παλινδρομική πορεία του στον τόπο και στον χρόνο, αντίστοιχη με αυτή της γλώσσας μας στη διαχρονία της, καθώς με την αξιοποίηση ποικίλων ψηφιακών εργαλείων κατέστη δυνατή η συνεχής αναδιαμόρφωση του περιεχομένου και της δομής του με την προσθήκη νέων θεματικών εννοιών και δραστηριοτήτων.

Το βιβλίο μας, ακόμη, αποτελεί ένα ψηφιακό συγγραφικό πόνημα που η δημιουργία του επέτρεψε όχι μόνο τη συνεργασία μεταξύ μαθητών του ίδιου τμήματος ή του ίδιου σχολείου, αλλά και μεταξύ παιδιών από δύο διαφορετικές σχολικές μονάδες, που παρά τη χιλιομετρική απόσταση που τους χώριζε κατάφεραν να δημιουργήσουν έναν κοινό κώδικα επικοινωνίας, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό, αν αναλογιστεί κανείς την παράλληλη πορεία που ακολουθούν τα Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας στη Γερμανία και τις περιορισμένες δυνατότητες που έχουν για συνεργασία.

Στα στοιχεία που σηματοδοτούν την ταυτότητα του βιβλίου μας εντάσσεται, επίσης και η δυνατότητα για άμεση κοινοποίηση του περιεχομένου του (ψηφιακός διαμοιρασμός) και σε άλλα σχολεία ανά τον κόσμο λόγω της ψηφιακής μορφής του. Με αυτόν τον τρόπο μπόρεσαν οι μαθητές-συγγραφείς να επικοινωνήσουν το συγγραφικό τους πόνημα σε παιδιά-αναγνώστες από σχολεία τόσο της Ομογένειας όσο και της ημεδαπής και να τους εγείρουν το ενδιαφέρον για ενασχόληση με αντίστοιχες δραστηριότητες.

1.3. Χωροχρονικό πλαίσιο και τρόπος υλοποίησης της δράσης μας

Η συνεργατική μας δράση υλοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2023-2024 τόσο στη σχολική μας τάξη όσο και διαδικτυακά.

Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της και με στόχο την αποτελεσματικότερη οργάνωσή της, αλλά και σε μια προσπάθεια να υπερκεράσουμε τις δυσκολίες που δημιουργούσε η γεωγραφική απόσταση μεταξύ των δύο συνεργαζόμενων σχολείων (ΤΕΓ Waiblingen και Ελεύθερο Σχολείο Heidelberg), ως πολύτιμος αρωγός μας αναδείχθηκαν τα ψηφιακά περιβάλλοντα συνεργασίας, όπως είναι η ψηφιακή εκπαιδευτική πλατφόρμα Webex.sch μέσω της οποίας κατέστη εφικτή η αδιάλειπτη συνεργασία μεταξύ των συμμετεχόντων στη δράση μαθητών, αλλά και των υπεύθυνων για τη δράση εκπαιδευτικών.

Στο ίδιο πλαίσιο οι μαθητές του κάθε σχολείου είτε ατομικά είτε ομαδοσυνεργατικά παρήγαγαν τα δικά τους γραπτά κείμενα (μονοτροπικά, πολυτροπικά ή πολυμεσικά) εντός της σχολικής τάξης. Αντίστοιχα, όμως, λειτουργούσαν οι μαθητές των δύο σχολείων και εκτός σχολικού ωραρίου, καθώς συνεργάζονταν με την αξιοποίηση των κατάλληλων ψηφιακών εργαλείων, όπως είναι το εργαλείο για τη δημιουργία συνεργατικών εγγράφων GoogleDocs, για την από κοινού συγγραφή κειμένων, γεγονός

που διευκολυνόταν και από τη συνεργασία των σχολείων μας που είχε προηγηθεί κατά τη διάρκεια και άλλων εκπαιδευτικών δράσεων.

Αξίζει, ακόμη, να αναφερθεί ότι επιδιώκοντας η θεματολογία των δραστηριοτήτων μας να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα και παράλληλα να άπτεται των ενδιαφερόντων των μαθητών μας, εφαρμόσαμε στρατηγικές που τους ήταν ήδη γνωστές όπως αυτή της «ιδεοθύελλας» (καταιγισμός ιδεών).

Παράλληλα, σε μια προσπάθεια από πλευράς μας για ενίσχυση της αυτενέργειας των μαθητών μας πραγματοποιήσαμε και πλήθος συζητήσεων στην ολομέλεια της τάξης προκειμένου να επιλέξουν μόνοι τους τα θέματα με τα οποία θα ήθελαν να ασχοληθούν και τις δραστηριότητες που θα ήθελαν να περιλαμβάνει το ηλεκτρονικό βιβλίο μας.

Κατά τη συγγραφή των κειμένων τους, οι μαθητές αξιοποίησαν την προϋπάρχουσα γνώση που διέθεταν από τη ρητή διδασκαλία βασικών αρχών της κειμενοκεντρικής-διαδικαστικής προσέγγισης (γνώση των κειμενικών ειδών και των κύριων γνωρισμάτων τους-στάδια συγγραφής), τα οποία είχαν διδαχτεί σύμφωνα με το μοντέλο της γνωσιακής μαθητείας και σε ένα πλαίσιο «φθίνουσας καθοδήγησης» (Βασαρμίδου & Σπαντιδάκης, 2015), καθώς και τις γνώσεις τους από το πεδίο της δημιουργικής γραφής σε συνεργατικό περιβάλλον.

Τέλος, μετά την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων από τους μαθητές μας ακολούθησε και μια μορφή αξιολόγησης από τους ίδιους της συμμετοχής τους στην εκπαιδευτική δράση, τα αποτελέσματα της οποίας αποτυπώνονται ψηφιακά στην ενότητα «Τι έμαθα; Τι βίωσα; Τι ένιωσα;» μέσω της αξιοποίησης των ψηφιακών εργαλείων Padlet και Wordart.

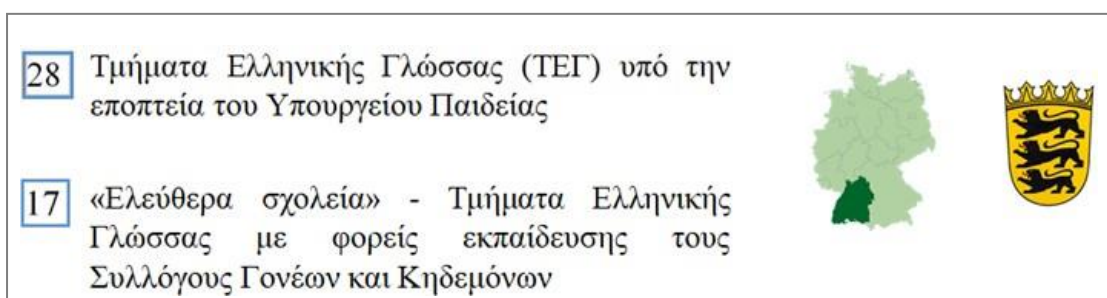

Εικόνα 1. Εξώφυλλο του ψηφιακού μας βιβλίου

1.4. Η ταυτότητα των συμμετεχόντων στη δράση

1.4.1. Τα συμμετέχοντα σχολεία

Η δημιουργία του ψηφιακού βιβλίου μας «Το βιβλίο μας πετά στον χωροχρόνο» είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας, όπως έχει ήδη αναφερθεί, δύο ελληνικών μη αμιγών σχολείων στο κρατίδιο της Βάδης-Βυρτεμβέργης στη Γερμανία και συγκεκριμένα του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού (Τ.Ε.Γ) Waiblingen, το οποίο είναι μη ενταγμένο σχολείο σε τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα και λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας και του «Ελεύθερου» Σχολείου Heidelberg, το οποίο έχει ιδρυθεί με πρωτοβουλία του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων και λειτουργεί υπό την εποπτεία του.

Εικόνα 2. Ταυτότητα των μη αμιγών ελληνικών σχολείων στο κρατίδιο της Βάδης-Βυρτεμβέργης στη Γερμανία

1.4.2. Η ταυτότητα των συμμετεχόντων στη δράση μαθητών

Στη δημιουργία του ψηφιακού μας βιβλίου συμμετείχαν 36 μαθητές από τα δυο σχολεία. Η ομάδα-στόχος χαρακτηριζόταν από ηλικιακή ετερογένεια (μαθητές ηλικίας 12-17 ετών) και γλωσσική ανομοιογένεια (επίπεδα ελληνομάθειας B1 έως Γ2).

Εικόνα 3. Οι μαθητές μας σε ρόλο «συγγραφέα»

2. Θεωρητική πλαισίωση

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η παραγωγή του γραπτού λόγου τόσο στην πρώτη όσο και στη δεύτερη/ξένη γλώσσα αναδεικνύεται σε γλωσσική δεξιότητα μείζονος σημασίας για την εκμάθηση/κατάκτησή τους (Ταμίζα et al., 2020), καθώς ασκεί σημαντική επίδραση στην κοινωνικο-πολιτική και ακαδημαϊκή πορεία του ατόμου, αλλά και στην επαγγελματική του εξέλιξη (Ζαρογιάννη, κ.ά., 2024; Raoofi et al., 2017).

Ταυτόχρονα, όμως, η συγγραφική δραστηριότητα συνιστά και ένα ιδιαίτερα σύνθετο δύσκολο και απαιτητικό νοητικό έργο επίλυσης προβλήματος σε κάθε γλωσσικό σύστημα, καθώς για την επιτυχή έκβασή του ο μαθητής-συγγραφέας θα πρέπει να ενορχηστρώσει πλήθος διαφορετικών γνώσεων και δεξιοτήτων, γλωσσικών και μεταγλωσσικών, επικοινωνιακών, γνωσιακών και μεταγνωσιακών, αλλά και οπτικοκινητικών και επικοινωνιακών, ενώ παράλληλα καλείται να διαχειριστεί και συναισθηματικούς, παράγοντες, στάσεις και πεποιθήσεις που επιδρούν στην ποιότητα του παραγόμενου γραπτού λόγου του σε συνάρτηση και με το καταστασιακό περιβάλλον συγγραφής (Σπαντιδάκης, κ.ά., 2024; Γάκη κ.ά., 2020).

Ειδικά, όμως, κατά την παραγωγή γραπτού λόγου στη γλώσσα στόχο οι αναφύομενες δυσκολίες για τον μαθητή-συγγραφέα είναι ακόμα μεγαλύτερες, καθώς κατά την εξέλιξη της, θα πρέπει να αντιμετωπίσει επιτυχώς, λόγω της περιορισμένης γλωσσικής του επάρκειας στη σκοπούμενη γλώσσα, προβλήματα που συχνά στην πρώτη γλώσσα δε υφίστανται, όπως προβλήματα σε επίπεδο λεξιλογίου, γραμματικής και σύνταξης (Σπαντιδάκης, κ.ά., 2024).

Με δεδομένες, λοιπόν, αυτές τις παραδοχές, και προκειμένου οι μαθητές μας να μπορέσουν να συνθέσουν ποιοτικά επικοινωνιακά κείμενα για το ψηφιακό βιβλίο μας, υιοθετήσαμε βασικές, κοινές αρχές από σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις για τη διδασκαλία και μάθηση της γραπτής παραγωγής σε κάθε γλωσσικό σύστημα. Συγκεκριμένα:

2.1. Η κειμενοκεντρική-διαδικαστική προσέγγιση για την παραγωγή γραπτού λόγου

Για την παραγωγή αφηγηματικών-περιγραφικών κειμένων, όπως ήταν οι δραστηριότητες από τη θεματική ενότητα «Θα σας πω μια ιστορία», αξιοποιήθηκε η κειμενοκεντρική-διαδικαστική προσέγγιση, η οποία εδράζεται σε βασικές αρχές των κοινωνιο-γνωσιακών προσεγγίσεων για την παραγωγή γραπτού λόγου όσο και της κειμενοκεντρικής προσέγγισης, όπως διαμορφώθηκε στο πλαίσιο των κοινωνικο-πολιτισμικών θεωριών (Βασαρμίδου & Σπαντιδάκης, 2015).

Η κειμενοκεντρική-διαδικαστική προσέγγιση συνιστά μια παιδαγωγική πρόταση γραφής στην οποία η γραπτή παραγωγή αντιμετωπίζεται ως μια νοητική δραστηριότητα, στην οποία κυρίαρχη θέση έχουν οι διαδικασίες συγγραφής που πρέπει να ακολουθεί ο μαθητής (παραγωγή ιδεών, οργάνωση, καταγραφή, αξιολόγηση, αναθεώρηση), όπως αυτές αναφέρονται στις κοινωνιο-γνωσιακές προσεγγίσεις για τον γραπτό λόγο (Ζαρογιάννη, κ.ά., 2024).

Στην ίδια, όμως, προσέγγιση ιδιαίτερη έμφαση δίνεται και στον ρόλο των κειμενικών ειδών, τα οποία χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένη δομή, υφολογικά χαρακτηριστικά (λεξιλογικά, γραμματικά και συντακτικά), αλλά και συγγραφικούς στόχους, όπως

καταγράφονται στην κειμενοκεντρική προσέγγιση στο πλαίσιο των κοινωνικο-πολιτισμικών θεωριών για τον γραπτό λόγο (Hanušová et al., 2020).

2.2. Η συνεργατική γραφή στο πλαίσιο των κοινωνιο-γνωσιακών και των κοινωνικο-πολιτισμικών προσεγγίσεων

Για την επίλυση των προβλημάτων που συνεπάγεται η ενασχόληση των μαθητών-συγγραφέων με την γραπτή παραγωγή στη σκοπούμενη γλώσσα δόθηκε η δυνατότητα στους μαθητές μας για σύνθεση των κειμένων τους και σε πλαίσιο συνεργατικής γραφής, όπως αυτή διαμορφώθηκε στον χώρο κοινωνιο-γνωσιακών και των κοινωνικο-πολιτισμικών προσεγγίσεων μάθησης.

Για τους Wang et al. (2024) η συνεργατική γραφή προτείνεται ως μια παιδαγωγική πρακτική που διευκολύνει την παραγωγή γραπτού λόγου στη δεύτερη/ξένη γλώσσα (Γ2), καθώς οι εκπαιδευόμενοι λειτουργώντας από κοινού καθόλη τη διάρκεια της συγγραφικής δραστηριότητας, αναπτύσσουν σχέσεις αμοιβαίας αλληλεπίδρασης με στόχο μέσα από τη συνεχή διαπραγμάτευση τη λήψη των ιδεωδέστερων αποφάσεων για τη σύνθεση ποιοτικών επικοινωνιακών κειμένων στη σκοπούμενη γλώσσα (Li & Zhang, 2023).

Με τρόπο αντίστοιχο με τα όσα ήδη αναφέρθηκαν αντιμετωπίστηκε η συνεργατική γραφή στην παρούσα εργασία. Συγκεκριμένα, οι μαθητές μας κατά τη συγγραφή των κειμένων τους και εργαζόμενοι σε μικρές ομάδες των 2-3 ατόμων διαλέγονταν συνεχώς τόσο μεταξύ τους, όσο και με το κείμενο και προέβαιναν στην από κοινού λήψη αποφάσεων σχετικά με τις γλωσσικές επιλογές τους, τις συγγραφικές διαδικασίες που θα ακολουθούσαν, τον σχεδιασμό, την παραγωγή και οργάνωση των ιδεών τους, όπως και την καταγραφή και την αναθεώρησή τους, όταν το έκριναν απαραίτητο με γνώμονα τη σύνθεση ποιοτικών κειμένων (Ballweg et al, 2020; Σπαντιδάκης, κ.ά., 2024).

2.3. Η δημιουργική γραφή σε συνεργατικό περιβάλλον γραφής

Η αρχή της συνεργατικής γραφής αξιοποιήθηκε από τους μαθητές μας και κατά την παραγωγή κειμένων δημιουργικής γραφής.

Η δημιουργική γραφή ως μια μορφή πρωτότυπης και αυθεντικής έκφρασης δίνει τη δυνατότητα στους δημιουργούς της να εμπλακούν δυναμικά στη συγγραφική δραστηριότητα με στόχους την προσέλκυση του ενδιαφέροντος του αναγνωστικού τους κοινού (Barton et al, 2023), ενώ παράλληλα συμβάλλει και στην ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησής τους λόγω του παραγόμενου αποτελέσματος. Πρόκειται για ένα γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για τους μαθητές-συγγραφείς, καθώς τους κάνει να αισθάνονται περισσότερο σίγουροι για τις συγγραφικές τους δεξιότητες και τους οδηγεί στην ολοένα και συχνότερη χρήση της γλώσσας-στόχου (Ballweg et al, 2020).

2.4. Η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία

Ιδιαίτερα σημαντική για την εκμάθηση/κατάκτηση μιας γλώσσας θεωρείται η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και εφαρμογών στη διδακτική πράξη, όπως προκύπτει από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, καθώς διευκολύνει τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών δράσεων με στόχο τον γλωσσικό γραμματισμό των μαθητών. Και αυτό, γιατί

η χρήση τους ενισχύει τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση μέσω των οπτικοακουστικών μηνυμάτων που δέχονται, γεγονός που καθιστά τη μαθησιακή διαδικασία περισσότερο ελκυστική και εγείρει το ενδιαφέρον τους για περισσότερο ενεργή συμμετοχή στο μάθημα (Χανιωτάκη, 2023).

Παράλληλα, η αξιοποίησή τους στην εκπαιδευτική πράξη ενισχύει την αυτονομία στον τρόπο μάθησης των παιδιών, καθώς μπορούν να μαθαίνουν με το δικό τους ρυθμό (αυτορρυθμιζόμενη μάθηση) (Χανιωτάκη, 2023). Εκτός αυτού, όμως, η χρήση των ψηφιακών εργαλείων στο μάθημα, συμβάλλει και στη διαμόρφωση μιας δομημένης διδακτικής διαδικασίας από τους εκπαιδευτικούς, καθοδηγούμενης από τους ίδιους με βάση τους εκάστοτε εκπαιδευτικούς και παιδαγωγικούς στόχους που θέτουν (Lai, 2017; Lee & Wallace, 2018).

Επιπρόσθετα, η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία βοηθά και στην ενίσχυση της συνεργασίας των μαθητών και εκτός σχολικής τάξης σε ψηφιακά περιβάλλοντα μάθησης γεγονός μείζονος σημασίας για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων γραπτής παραγωγής των μαθητών μας στο πλαίσιο δημιουργίας του ηλεκτρονικού βιβλίου μας (Klimova et al, 2021).

3. Από τη θεωρία στην πράξη: Δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου στην ελληνική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων

3.1. Τα ψηφιακά εργαλεία στην υλοποίηση της δράσης μας

Κατά τη διάρκεια της δημιουργίας του ψηφιακού βιβλίου μας και ανάλογα με τον εκάστοτε εκπαιδευτικό ή παιδαγωγικό στόχο μας, χρησιμοποιήθηκαν τα ακόλουθα ψηφιακά εργαλεία:

Για την παραγωγή του περιεχομένου του βιβλίου μας (δημιουργία μονοτροπικών, πολυτροπικών και πολυμεσικών κειμένων από τους μαθητές μας) αξιοποιήθηκαν τα ψηφιακά εργαλεία Canvas, Google Docs, Google Maps, Google Images, Moviemaker, YouTube με βασικά κριτήρια επιλογής τους: την προηγούμενη εξοικείωση των μαθητών μας με αυτά, την ευκολία στη χρήση τους, τη δυνατότητα ανταπόκρισής τους στους εκπαιδευτικούς μας στόχους, αλλά και τη δυνατότητα ενεργοποίησης του ενδιαφέροντος των μαθητών μας για δυναμική συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία με σκοπό την προαγωγή της δημιουργικότητας τους και της μεταξύ τους συνεργασίας.

Αντίστοιχα, για την επικοινωνία των μαθητών σε επίπεδο τάξεων μεταξύ των δυο σχολείων, αλλά και για να υπερκεράσουμε τις δυσκολίες που δημιουργούσε η μεταξύ τους γεωγραφική απόσταση, αξιοποιήσαμε την ψηφιακή εκπαιδευτική πλατφόρμα της Webex.sch.

Η επικοινωνία των υπεύθυνων για τη δράση εκπαιδευτικών, καθώς και των παιδιών σε διαπροσωπικό επίπεδο για θέματα του ψηφιακού βιβλίου μας πραγματοποιούνταν μέσω της ψηφιακής εφαρμογής WhatsApp. Είχε προηγηθεί, βέβαια, η γραπτή συναίνεση των γονέων των μαθητών για αυτού του είδους της επικοινωνίας των παιδιών τους.

Τέλος, για το τι έμαθαν, τι βίωσαν και τι ένιωσαν οι μαθητές μας από τη συμμετοχή τους στη δημιουργία του ηλεκτρονικού βιβλίου μας, αξιοποιήσαμε τα ψηφιακά εργαλεία Padlet και Wordart.

3.2. Δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου σε συνεργατικό πλαίσιο γραφής

Από την πληθώρα των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει το ηλεκτρονικό βιβλίο μας, ενδεικτικά και μόνο παρουσιάζουμε αδρομερώς στη συνέχεια κάποιες από αυτές, οι οποίες υλοποιήθηκαν από τους μαθητές μας.

Εικόνα 4. Το βιβλίο μας ταξιδεύει

1^η δραστηριότητα: Γεύσεις και αρώματα από τη γιαγιά Βασιλικούλα

Κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων από τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα από τους μαθητές μας και θέλοντας να απεμπολήσουμε τον κίνδυνο να αναζητήσουν μέσω της «εύκολης οδού», δηλαδή του διαδικτύου παραδοσιακές συνταγές και να τις παρουσιάσουν αυτούσια, τους ζητήσαμε να έρθουν σε επαφή με τις γιαγιάδες και τους παππούδες τους, για να τους περιγράψουν αγαπημένες συνταγές των παιδικών τους χρόνων από τον γενέθλιο τόπο.

Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, οι μαθητές μας κρατούσαν σημειώσεις από τις συνταγές που τους περιέγραφαν τα αγαπημένα τους πρόσωπα, οι οποίες συχνά διανθίζονταν και με στοιχεία από την τοπική παράδοση ή την τοπική ιστορία. Στη συνέχεια αξιοποιώντας τις σημειώσεις αυτές οι μαθητές μας είτε σε ατομικό επίπεδο, είτε σε επίπεδο ομάδας, τις μετασχημάτιζαν σε κείμενο πρωτοπρόσωπης αφήγησης σαν να μας διηγούνταν αυτές τις συνταγές η «γιαγιά όλων μας», η γιαγιά Βασιλικούλα.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα από τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα αποτέλεσε «η μπάμπω από την Αλεξανδρούπολη», μια παραδοσιακή συνταγή της περιοχής, η οποία συνοδευόταν και από πληροφορίες για τον εορτασμό των Χριστουγέννων στην ευρύτερη περιοχή του Έβρου κατά το παρελθόν, όπως και η δραστηριότητα «Στην υγεία σας

από τον Τύρναβο με ένα ποτηράκι τσίπουρο» με αναφορές για την ιστορία του πιο γνωστού ποτού της Θεσσαλίας, αλλά και τον τρόπο παρασκευής του.

Αξίζει να σημειωθεί ότι απώτερος στόχος αυτής της δράσης μας είναι η δημιουργικού του δικού μας ψηφιακού «τσελεμεντέ» με παραδοσιακές συνταγές «της γιαγιάς Βασιλικούλας» από όλη την Ελλάδα.

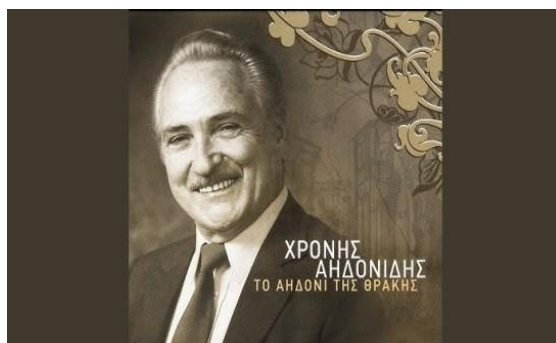
Εικόνες 5 και 6. Οπτικό υλικό από την ενότητα του ψηφιακού βιβλίου «Γεύσεις και αρώματα από τη γιαγιά Βασιλικούλα»

2^η δραστηριότητα: Δίνοντας φωνή στη... φωνή τους

Επειδή ο πολιτισμός αποκτά οντότητα μέσα από τους δημιουργούς του, οι μαθητές μας στην ενότητα αυτή επέλεξαν να δώσουν τη δική τους φωνή... στη φωνή κάποιων ξεχωριστών ανθρώπων από τον τόπο καταγωγής τους μέσα από κείμενα που δημιούργησαν βασισμένα στη ζωή και το έργο τους.

Έτσι, αφού αναζήτησαν πληροφορίες μέσα από συνεντεύξεις στο διαδίκτυο για τις σημαίνουσες αυτές προσωπικότητες που η προσφορά τους στον χώρο του ελληνικού πολιτισμού είναι αδιαμφισβήτητη και αφού τις επεξεργάστηκαν κριτικά, τις μετουσίωσαν σε κείμενα, όπου ο ίδιος ο πρωταγωνιστής αφηγούνταν την ιστορία του ως δημιουργός, καθώς και τις δυσκολίες που βίωσε μέχρι να έρθει η ώρα της καταξίωσης.

Από την ενότητα αυτή χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της συγγραφής κειμένου για το «Αηδόνι της Θράκης... τον Χρόνη Αηδονίδη».

Εικόνα 7. Δίνοντας φωνή στη... φωνή του Χρόνη Αηδονίδη

3^η δραστηριότητα: Θα σας πω μια ιστορία

Στη συγκεκριμένη θεματική ενότητα, οι μαθητές των δύο σχολείων αξιοποιώντας τις βασικές αρχές της συνεργατικής γραφής και χρησιμοποιώντας το ψηφιακό εργαλείο «Google Docs», αλλά και την προϋπάρχουσα γνώση τους από τη ρητή διδασκαλία των βασικών αρχών της κειμενοκεντρικής-διαδικαστικής προσέγγισης που προηγήθηκε, συνέθεσαν από κοινού πολυμεσικά γραπτά κείμενα συνδυάζοντας λόγο, εικόνα και ήχο αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους σε όλα τα στάδια της συγγραφικής παραγωγής.

Τα παραγόμενα κείμενα ενέχουν τα χαρακτηριστικά πρωτοπρόσωπης αφήγησης, καθώς οι περιγραφόμενοι τόποι ή τα περιγραφόμενα μνημεία «αυτοπαρουσιάζονται» στο αναγνωστικό τους κοινό αφηγούμενα παράλληλα και την ιστορία τους.

Από την ενότητα αυτή παρουσιάζεται το συγγραφικό πόνημα των παιδιών με τη μορφή πολυτροπικού κειμένου (συνδυασμός λόγου και εικόνας) και με θέμα «Όταν το κερί γίνεται... έργο τέχνης: Το μουσείο κέρινων ομοιομάτων του Παύλου Βρέλλη στα Γιάννενα».

Γεια σας και από μένα!

Είμαι το Μουσείο Βρέλλη, το πρώτο μουσείο κέρινων ομοιομάτων. Βρίσκομαι στο Μπιζάνι 12 χιλιόμετρα μακριά από την πόλη των Ιωαννίνων. Στέγαζομαι σε ένα κτήριο παραδοσιακής γιαννιώτικης αρχιτεκτονικής

Αν έρθετε σε μένα θα μπορέσετε να δείτε 150 κέρινα ομοιώματα με πολλές αναφορές σε πρόσωπα, αλλά και θέματα της Ελληνικής ιστορίας από την αρχαιότητα μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο που ο πατέρας μου Πάνος Βρέλλης δημιούργησε, αφού μελέτησε την ιστορία μας και αποτύπωσε τις γνώσεις και τα συναισθήματά του για την Ελλάδα σε αυτά τα κέρινα ομοιώματα. Ελάτε για να συναντήσετε τους φίλους μου είναι έτοιμοι να σας μιλήσουν: από το Ρήγα Φεραίο και τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας μέχρι τις γυναίκες της Πίνδου και την κυρά της Ρω σε ένα ατέλειωτο ταξίδι στον χώρο και στον χρόνο.

Σας περιμένω να το ζήσουμε μαζί.

Εικόνα 8. Έκθεμα στο Μουσείο Βρέλλη με τίτλο «Η κυρά της Ρω»

4^η δραστηριότητα: Γνωρίζω την πατρίδα μου ακούγοντας και γράφοντας

Κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων από τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα οι μαθητές μας αρχικά άκουσαν τραγούδια που αναφέρονται σε αγαπημένους ελληνικούς τόπους. Στη συνέχεια κλήθηκαν να ξανακούσουν το κάθε τραγούδι και να συμπληρώσουν με λέξεις τα κενά στους στίχους τους σε φύλλο εργασίας που τους δώσαμε. Τέλος, με την ολοκλήρωση και της συγκεκριμένης δραστηριότητας, οι μαθητές μας αξιοποιώντας τις πληροφορίες από τους στίχους του κάθε τραγουδιού και συνδυάζοντάς τες με άλλες από το διαδίκτυο, συνέθεσαν ένα περιγραφικό κείμενο για τους συγκεκριμένους ελληνικούς τόπους «μέσα από τα μάτια τους» σε συνεργατικό πλαίσιο γραφής. Ενδεικτικό δείγμα γραφής από τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα αποτελεί η δραστηριότητα «Κρήτη μου... όμορφο νησί».

Όνομα: _____
 Ημερομηνία: _____

Άσκηση 1: Ακούω το τραγούδι και συμπληρώνω τη σωστή λέξη.

χαιρετήσουν, τόξο, φωνές, χορεύουν, νησί, βουνά, ήπειρο, χαμηλώνω

Κρήτη μου, όμορφο _____,
 κλειδί του Παραδείσου,
 θεριό ανήμερο εσύ,
 βγες να σε _____.

Κρατάς δεξιά μian _____,
 αριστερά μian άλλη,
 τους παίζεις τη βροντόλυρα,
 για να _____ πάλι.

Όταν σε βλέπω στέκομαι,
 το μπόι _____,
 το βούισμα σου γεύομαι,
 κι απ' τις _____ σου λιώνω.

Αντάρτα πιάνει στα _____,
 τ' αγρίμια δίνουν όξω,
 κι όταν αστράφτει και βροντά,
 βγαίνεις ουράνιο _____.

Εικόνα 9. Φύλλο εργασίας συμπλήρωσης κενών στο τραγούδι
 «Κρήτη μου... όμορφο νησί»

5^η δραστηριότητα: Μια φορά και έναν καιρό η γλώσσα μας στη χώρα των συναισθημάτων

Αφού οι μαθητές μας απόλαυσαν, αρχικά, το γνωστό κείμενο του Μάνου Χατζηδάκη «στο νησί των συναισθημάτων» στην οπτικοποιημένη του εκδοχή (βίντεο από την πλατφόρμα Youtube), στη συνέχεια, κατά της διάρκεια της συγκεκριμένης δραστηριότητας, ζωγράφισαν εικόνες που τους «γεννήθηκαν» από το συγκεκριμένο κείμενο, ενώ στη συνέχεια και μέσα από μια βιωματική προσέγγισή του κειμένου του μεγάλου συνθέτη μας, έγραψαν ένα σύντομο κείμενο για το πώς βιώνουν οι ίδιοι τα συναισθήματα που είτε άμεσα είτε έμμεσα αναφέρονται σε αυτό, όπως είναι η χαρά και η λύπη.

Εικόνα 10. Ζωγραφιές των μαθητών με θέμα «Το νησί των συναισθημάτων»

4. Αυτοαξιολόγηση και ανατροφοδότηση: Τι έμαθα; Τι βίωσα; Τι ένιωσα;

Με την ολοκλήρωση όλων των δραστηριοτήτων από τους μαθητές μας, τους δώσαμε τη δυνατότητα για μια μορφή άτυπης αξιολόγησης της συμμετοχής τους στη δημιουργία του ψηφιακού βιβλίου μας, η οποία αποτέλεσε και μια μορφή ανατροφοδότησης και για μας, απαραίτητης και για τον σχεδιασμό των επόμενων δράσεων μας.

Τους ζητήσαμε, λοιπόν, να αποτυπώσουν ψηφιακά μέσω της χρήσης των ψηφιακών εργαλείων Padlet και Wordart τι έμαθαν; τι βίωσαν; τι ένιωσαν ως συγγραφείς, ως δημιουργοί του ψηφιακού μας βιβλίου. Δείγμα γραφής παρατίθεται στη συνέχεια.

Εικόνες 11 και 12: «Τι έμαθα; Τι βίωσα; Τι ένιωσα;»

5. Αποτελέσματα-Συμπεράσματα από την υλοποίηση της δράσης μας

Ως απότοκος από την υλοποίηση της συνεργατικής δράσης μας «Το βιβλίο μας πετά στον χωροχρόνο», προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Από τον βαθμό συμμετοχής των μαθητών μας στην εκπαιδευτική δράση μας καθίσταται σαφές ότι βίωσαν τη δραστηριότητα της συγγραφής σε ομαδοσυνεργατικό πλαίσιο ως μια ευχάριστη διαδικασία, καθώς κατά τη διάρκειά της μπόρεσαν να ανταλλάξουν γνώσεις και πρακτικές, να αναζητήσουν λύσεις και να υπερκεράσουν από κοινού τα προβλήματα που αναφύονταν κατά τη συγγραφή των κειμένων τους, να αναλάβουν ρόλους και πρωτοβουλίες μέσω της δυναμικής εμπλοκής τους στη μαθησιακή διαδικασία λειτουργώντας με έναν τρόπο εντελώς διαφορετικό σε σχέση με τον συμβατικό τρόπο παραγωγής γραπτού λόγου. Ταυτόχρονα, όμως, η αντιμετώπιση της γραπτής παραγωγής με αυτόν τον τρόπο είχε ως αποτέλεσμα και την αλλαγή στάσης των συμμετεχόντων στη δράση μαθητών προσεγγίζοντάς την με περισσότερο θετικό τρόπο.

Από τη συνολική, επίσης, αποτίμηση της δράσης μας εμφανής είναι η βελτίωση του γλωσσικού γραμματισμού των μαθητών μας κυρίως σε επίπεδο συγγραφικών δεξιοτήτων στη γλώσσα-στόχο, αλλά και του ψηφιακού γραμματισμού τους μέσω της

εξοικειώσής τους με ποικίλα ψηφιακά εργαλεία και ψηφιακές εφαρμογές μέσα από ψηφιακά συνεργατικά περιβάλλοντα μάθησης.

Επιπρόσθετα, η αξιοποίηση της στρατηγικής της κειμενικής δομής που είχε προηγηθεί της σύνθεσης των κειμένων μέσω της ρητής διδασκαλίας της είχε ως αποτέλεσμα και τη βελτίωση της μεταγνωσιακής γνώσης και των μεταγνωσιακών δεξιοτήτων των μαθητών μας

Τέλος, η παραγωγή γραπτού λόγου σε συνεργατικό πλαίσιο γραφής οδήγησε στη βελτίωση και των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών μας μέσα από την εργασία σε ομάδες, καθώς και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικού γραμματισμού μέσα από την αναζήτηση πληροφοριών και την κριτική αποτίμηση των κειμένων τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνικές

Αναστασιάδης, Π., Βασαρμίδου, Δ., & Σπαντιδάκης, Ι. (2013). Το Συνδυαστικό Δυναμικό Μοντέλο Γλωσσικής Μάθησης (ΣΔΜΓΜ). *Πρακτικά 7^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου με τίτλο: «Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση - Διαδικτυακό περιβάλλον μάθησης της ελληνικής ως δεύτερης και ως ξένης γλώσσας»*, Αθήνα, 8-14. doi:10.12681/icodl.709

Βασαρμίδου, Δ., & Σπαντιδάκης, Γ. (2015). *Διδασκαλία και μάθηση του γραπτού λόγου*. Αθήνα: Gutenberg.

Γάκη, Ε., Σπαντιδάκης, Ι., & Μουζάκη, Α. (2020). Αναπτύσσοντας στρατηγικές κατανόησης για αναζήτηση και εντοπισμό πληροφοριών στο διαδίκτυο σε μαθητές Ε΄ τάξης Δημοτικού μέσα σε ένα περιβάλλον ανάγνωσης υποστηριζόμενο από υπολογιστή. *Πρακτικά 3^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου με τίτλο: «Γραμματισμός και Σύγχρονη Κοινωνία: Ταυτότητες, Κείμενα, Θεσμοί»*, Λευκωσία, Κύπρος, 49-62.

Ζαρογιάννη, Κ., Γάκη, Ε. & Σπαντιδάκης, Ι. (2024): Αξιοποιώντας την κειμενική δομή κατά την παραγωγή επικοινωνιακών κειμένων στην ελληνική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα. Στο *2ο Διαδικτυακό Συνέδριο με θέμα: «Σύγχρονες πρακτικές στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας»*, Ινστιτούτο Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημιακού Κέντρου Έρευνας και Καινοτομίας «ΤΗΜΕΝΟΣ» του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (ΠΑΜ), 27-28 Ιανουαρίου 2024.

Ζαρογιάννη, Κ., Θεοχαροπούλου, Γ., & Σπαντιδάκης, Ι. (2024). Η ανάπτυξη της μεταγνώσης στη γραπτή παραγωγή και η δυνατότητα αμφίδρομης μεταφοράς της μεταξύ πρώτης (Γ1) και δεύτερης/ξένης (Γ2) γλώσσας. Στο *Μαλαφάντης, Κ., Γουλής, Δ. & Γαλάνη, Α. (Επιμ.), Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Γεώργιο Δ. Καψάλη*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Σπαντιδάκης, Ι., & Βασαρμίδου, Δ., (2015). *Διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης του γραπτού λόγου στην ελληνική διασπορά*. Αθήνα: Gutenberg.

Σπαντιδάκης, Ι., Ζαρογιάννη, Κ. & Κοντογεώργος, Μ. (2024). Η γλώσσα μας... μας ενώνει: Συνεργατική δράση σχολείων της Ομογένειας και της ημεδαπής για την προώθηση της γλώσσας μας. *Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 2ο Διαδικτυακό Συνέδριο με θέμα «Σύγχρονες πρακτικές στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας»*,

Ινστιτούτο Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημιακού Κέντρου Έρευνας και Καινοτομία «ΤΗΜΕΝΟΣ» του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (ΠΔΜ), 10-12 Μαΐου 2024.

Χανιωτάκη, Σ. (2023). Παιδαγωγική αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας: Από τη θεωρία στην πράξη. *Σύγχρονες πρακτικές στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας* (pp. 348-357). Ινστιτούτο Ελληνικής Γλώσσας, ΠΑ.Κ.Ε.Κ. ΤΗΜΕΝΟΣ & Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Διαθέσιμο από: <https://www.researchgate.net/publication/369261624>

Ξενόγλωσση

Ballweg, S., Drumm, S., Hufeisen, B., Klippel, J., & Pilypaityte, L. (2020). *DLL 02: Wie lernt man die Fremdsprache Deutsch?* Stuttgart: Klett

Barton, G., Khosronejad, M., Kervin, L., Myhill, D. (2023). Teaching creative writing in primary schools: a systematic review of the literature through the lens of reflexivity. doi:10.1007/s13384-023-00641-9

Borges, L., Kourtali, N., Lu, X., Michel, M. & Révész, A. (2020). Investigating L2 writing processes across independent and integrated tasks: A mixed-methods study. *Second Language Research*, 1-28. doi:10.1177/0267658320915501

Erbakan, N. & Ulaş Taraf, H. (2023). Examining the Role of Digital Tools in Pre-service English Language Teachers Self-efficacy in Writing. *Journal Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1216-1227. doi:10.38151/akef.2023.108

Hanušová, S., Dontcheva-Navratilova, O., Lahodová Vališová, M., & Matulova, M. (2020). Process genre approach to L2 academic writing: An intervention study. *European Scientific Language Journal*. 30-51. doi:10.18355/XL.2020.13.04.03

Klimova, B., Pikhart, M., Cierniak-Emerych, A., & Dziuba, S. (2021). A Qualitative Analysis of Students' Reflections on the Current Use of Digital Media in Foreign Language Classes, *Sustainability*, 13(16), 9082. doi:10.3390/su13169082

Kukulska-Hulme, A., Lee, H., & Norris, L. (2017). Mobile learning revolution: Implications for language pedagogy. In C. Chapelle & S. Sauro (Eds.). *The Handbook of Technology and Second Language Teaching and Learning*, 217–233. doi:10.1002/9781118914069.ch15

Lee, Given & Wallace, Amanda. (2017). Flipped Learning in the English as a Foreign Language Classroom: Outcomes and Perceptions. *TESOL Quarterly*. 52. doi:10.1002/tesq.372

Li, M., Zhang, M. (2023), Collaborative writing in L2 classrooms: A research agenda. *Language Teaching*. 56(1), 94-112. doi:10.1017/S0261444821000318

Marzban, A. & Jalali, F. E. (2016). The Interrelationship among L1 Writing Skills, L2 Writing Skills, and L2 Proficiency of Iranian EFL Learners at Different Proficiency Levels. *Theory and Practice in Language Studies*, 6(7), 1364-1371. doi:10.17507/tpis.0607.05

Raoofi, S. & Binandeh, M. & Rahmani, S. (2017). An Investigation into Writing Strategies and Writing Proficiency of University Students. *Journal of Language Teaching and Research*, 8 (1), 191-198. doi:10.17507/jltr.0801.24

Taniş, A, Şensoy, F.H., & Atay, D. (2020). The effects of L1 use and dialogic instruction on EFL writing. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 6(1), 1-21.
doi:10.32601/ejal.710178

Yu, B., & Zadorozhnyy, A. (2022). Developing students' linguistic and digital literacy skills through the use of multimedia presentations. *ReCALL*, 34 (1), 95-109.
doi:10.1017/S0958344021000136

Zibin, A., & Altakhaineh, A.R.M. (2019). The effect of blended learning on the development of clause combining as an aspect of the acquisition of written discourse by Jordanian learners of English as a foreign language. *Journal of computer assisted learning*, 35 (2), 256-267. doi:10.1111/jcal.12327